

Kimihia te Kupuhuna

nā Quinton Hita, nō Ngā Puhī.

He aha a Kupuhuna?

He whakaaturanga wero hinengaro, ko te reo anō te kaupapa, mō Whakaata Māori. Nā Te Taura Whiri i te Reo Māori i tautoko ā-pūtea.

Ko te mahi o tēnei tākaro, he kimi i te KUPUHUNA.

Otirā, tokorua ngā kaitākaro. Ka mutu, he hoa āwhina anō tō tēnā, tō tēnā o rāua. E toru, e whā rānei ngā whiringa. Kotahi te KUPUHUNA kei ia whiringa hei kimihanga mā ngā kaitākaro. Ko te kaitākaro tuatahi ka mau i a ia te KUPUHUNA, ka riro i a ia tērā whiringa. Engari, e kore te kaitākaro e whakaaetia kia kimi i te KUPUHUNA, kia mātua mau rā anō i a ia tētahi o ngā kupu e rima e hāngai ana ki taua KUPUHUNA.

Ānei he tauira;

Tēnā pea, ko 'Kirihimete' te KUPUHUNA.

Ko ngā kupu e rima e hāngai ana ki tēnei KUPUHUNA, ko-

- 1) whānau
- 2) rākau
- 3) tūmere
- 4) takoha
- 5) rua tekau mā rima

Ka timata ki te kupu tuatahi, 'whānau'. E mōhio ana ngā hoa āwhina, he aha taua kupu. Ko te mahi a te hoa āwhina, he whakapuaki kupu (e kiia ana he tūwhiri arā, he kurū) kotahi noa nei, ki tōna kaitākaro hei āwhina i a ia ki te rapu i te kupu 'whānau' nei. Ka hurihuri te tuku tūwhiri a tēnā hoa āwhina, a tēnā; e whā ngā huringa. Ki te kore te

kupu 'whānau' e mau i tētahi o ngā kaitākaro, ka huraina noatia te kupu, kātahi ka neke ki te kupu tuarua, 'rākau.'

Ki te mau te kupu 'whānau' i a wai rānei o ngā kaitākaro, ka āhei ia te kimi i te KUPUHUNA. Kia mau i a ia ko te KUPUHUNA, ko ia te toa o tērā whiringa.

Ka pēnei pea.

Ko te hoa āwhina o Kaitākaro 1, ka mea atu ia ki tana kaitākaro, 'tamariki.'

Ka rapurapu a Kaitākaro 1, ka whakautua, 'kōhanga.'

Kei te hē.

Ka huri ki a Kaitākaro 2.

Ka mea atu te hoa āwhina o Kaitākaro 2, 'pēpi'.

Ka whakautu a Kaitākaro 2, 'kōhungahunga.'

Kāhore.

Ka hoki anō ki a Kaitākaro 1. Ka mea atu tana hoa, 'mātua.'

Ka whakautu a Kaitākaro 1, 'whānau.' Kua tika. Ka āhei ia ināianei te kimi i te KUPUHUNA. Ka whakapae ia, 'iwi?'

Kei te hē, ko 'Kirihimete' kē te KUPUHUNA.

Ka neke ki te kupu tuarua, 'rākau.'

Ka kite koe, ko te tini atu o ngā kupu ka mau, ko te māmā atu te kimi i te KUPUHUNA.

Ki te kore e mau i te kaitākaro te kupu 'whānau' i runga i te tāwhiri a tōna hoa āwhina, ka waiho taua tāwhiri hei āwhina i tērā o ngā kaitākaro.

He kotahi rau taara te paraihe o te whiringa tuatahi. He pērā anō te whiringa tuarua. I te whiringa tuatoru, he rua rau taara kē. Ko te kaitākaro tuatahi ka eke tana pūtea ki te toru rau, ko ia te toa. Mēnā e rite ana ngā moni a tēnā, a tēnā i te mutunga o te whiringa tuatoru, ka tū he whiringa tuawhā.

Ko te toa, ka uru ki te wā pātaitai. Tekau mā rua ngā kupu hei kimihanga māna i roto i te ono tekau hēkona, e rima tekau taara mō ia kupu ka mau i a ia.

Otirā, e whā tekau mā waru ngā whakaaturanga. Kua oti te wehewehe, he whiringa anō, he whiringa anō. Ko ngā toa o tētahi whiringa, ka uru he whiringa anō, ā, tae noa ki te whiringa toa. Ka mutu, kia tae atu ki ngā whiringa whakamutunga, kua rahi haere ngā moni!

Ko Te Ori Paki te kaikōrero. Ko Quinton Hita te kaiwhakahaere. Kia ora tō tātou reo Māori.

